

Горан Д. Младеновић

доктор филолошких наука

Старозаветна поезија — Давидови Псалми

Сажетак: Највећи део старозаветних текстова има поетску дикцију, а знатан број књига *Старој Завети* у својој целини показује песнички облик где *Давидови Псалми* заузимају истакнуто место. Лепим и сликовитим казивањем, обилатим присуством мудрости и симболике, *Давидови Псалми* чине есенцију темељног искуства и живота постојања старозаветног Израиља. У њима су опеване све велике теме из бурног периода старије историје јеврејског народа као и самог човека који је спреман на суживот са Богом. Свеукупни спектар теолошке мисли и осећања преточен је у непоновљиву религиозну лирику која је отелотворена у збирци *Давидових Псалама*. Приложена студија се у шест тематских целина бави старозаветном поезијом са посебним освртом на *Давидове Псалме*: Ритам и метар, Паралелизми и песнички украси код писања псалама, Тумачење псалама, Метода историјских облика, Псалми и књижевност старог Истока, Значај старозаветне поезије.

Кључне речи: Бог, Давид, псалми, старозаветна поезија, ритам, метар, песнички украси, стари Исток.

1. Ритам и метар

Јеврејска поезија има одређене поетске законе који су у потпуности усклађени са поетским стваралаштвом старог Истока и у извесној мери се разликује од античке (грчко-римске), као и од данашње, савремене, поезије (Томић 1986, 15; уп. Waxman 1960, 1–5). Старозаветни песник се труди да утиче својом поезијом на читаоце и слушаоце лепотом стихова, као и ритмом, који је веома битан у песништву старог Истока. Правилно измењивање кратких и дугих слогова даје ритам једној песми, док се под метром подразумева одређена мера слогова у стиху (пирих, јамб, трохеј, дактил, амфибрах, анапест, спондеј) (в. Живковић 2001, 83–84). „Сваки метар је ритам док сваки ритам није метар“ (Томић 1986, 15). Старозаветна јеврејска поезија познаје ритам, али не као што је у античкој поезији где имамо правилно измењивање кратких и дугих слогова, већ је то ритам који се пропознаје по свом звучном (тонском) нагласку, који је независан од дужине и броја слогова. У овоме је доста сличан са савременом поезијом (уп. Tronski 1951, 7–13; 91–114; 318–320; 341–342; 375–396; Ђурић 1972, 9–20; 150–154; 207–209; 236–240; 667–679).

Основна јединица јеврејског песништва је стих. Двостих је састављен од два стиха, а тростих је од три стиха. Дакле, имамо једноставан ритам: два полустиха са две или више наглашених речи (2+2; 3+3), као што је случај у грчко — римској поезији, или „кíпах–тужбалица“ које се састоје од три наглашене речи у првом полустиху и са две у другом полустиху (3+2). Постоје, наравно, и сложенији ритмови (3+4; 4+4; 4+3 и др.) (Томић 1986, 15; Harrington 1987, 318).

Више стихова чине једну целину, тј. строфу. Псалми који се налазе у *Псалмиру*, састоје се од строфа са једнаким или различитим бројем стихова. Поједине строфе су одређене *џријево*, тј. понављањем истог стиха иза сваке строфе (в. *Пс* 41, *Пс* 45 и др.). Строфе такође могу бити назначене *инклузијом*: где се целина једног псалма затвара понављањем првог полустиха (*Пс* 8), затим *конкашениацијом*, која се састоји од понављања карактеристичних речи на крају једне и на почетку друге строфе, даље — *ресонзијом*: која подразумева подударане самогласника на почетку строфе (Томић 1981, 15).¹

Јеврејска поезија познаје још један појам када су у питању псалми, а то је *алфабетски акростих*. Наиме, сваки полустих или строфа почињу одређеним словом алфавета, или се понавља више пута исто слово. Обично има 22 полустиха или групе полустихова, према броју слова у јеврејском алфавету (*Пс* 9; 24; 33; 36; 110; 111; 119; 144). Ово је највероватније на овакав начин написано зарад лакшег меморисања псалама. Слична филолошка решења садржи угаритска књижевност из другог века пре Христа (в. Дјурант 1995, 139–142; ANET 1992, 383–391; уп. Mowinckel, у: *Zur neueren Psalmenforschung* 1976, 315–340).²

2. Паралелизми и песнички украси код писања псалама

Најзначајни елеменат семитске, а особито јеврејске поезије старозаветног периода јесте паралелизам. Овај појам први пут сусрећемо у књизи англиканског Бискупа Р. Ловта (*R. Lowth De sacra poesi hebraeorum* (1753) (Томић 1986, 16). Под паралелизмом подразумевамо ситуацију где се једна мисао изриче у наредном полустиху синонимом или супротном речју.³ У већини случајева разликују се три врсте паралелизама: 1. **синонимни** паралелизам: где се иста поетска мисао понавља у оба полустиха различитим али синонимним речима: „И сада, цареви, разумите се; научите се све судије земаљске. Служите Господу са страхом, и радујте се Њему с трепетом“ (*Пс* 2, 10–11); „При Изласку Израиља из Египта, дома Јаковљевог из народа варварског“ (*Пс* 113, 1); 2. **антитетички** паралелизам: овде се, у овом паралелизму, поетска мисао изриче супротним речима у два или три полустиха: „Јер зна Господ пут праведних, и пут безбожника пропашће“ (*Пс* 1, 6); 3. **синтетички** или развијени конструктивни паралелизам: поетска мисао првог полустиха се допопуњава и разрађује, тј. развија у другом полустиху: „Певајте Господу песму нову, певајте Господу сва земљо“ (*Пс* 95, 1). „На рекама Вавилонским, тамо сеђасмо и плакасмо, када се опоменусмо Сиона. На врбама посред њега обесисмо харфе наше“ (*Пс* 136, 1–2) Изузев горепомнутих, неопходно је да се наведу још две врсте паралелизма: 4. **климакс**, при коме се развој мисли наставља из једног реда у други и притом се смисао изречене мисли појачава; 5. **интроверзни** паралелизам, у коме се кроз „више стихова понављају исти паралелизми и то према схеми: а+б+б'+а“ (Томић 1986, 16).⁴

¹ „Строфе у јеврејској поезији не постоје у строгом смислу речи, али се ипак опажа извесна строфска распоређеност према мисаоним целинама. Рефрен који се понавља у редовним размацима показује одређени строфски облик“ (Harrington 1987, 318; уп. Mowinckel 1962, vol 2, 159–175).

² О форми и структури старозаветне (јеврејске) поезије опширније видети код Kosmala, у: *Poetry in the Hebrew Bible* 2000, 1–52.

³ Опширније о овом појму видети у *Rečnik kniževnih termina* 1986, 524. Овај речник ће бити коришћен и при навођењу и кратком објашњавању осталих песничких украса у псалмима.

⁴ У јеврејској поезији, иако је то опште правило, паралелизам и није свуда присутан. Детаљније на тему паралелизма у псалмима видети: Futato 2007, 33–40.

Што се тиче других песничких украса, тј. стилских фигура у јеврејској поезији, споменућемо још неколико: 1. **анафора** (грч. *anaphorá*): је стилска фигура којом се понављају речи на почетку два или више стихова (видети Пс 12; 2–3; 28, 1–2; 3–5; 7–9; 10–11); 2. **епифора** (грч. *epiphorá* = додавање, додаток) представља понављање речи на крају два стиха или више њих (видети Пс 117, 10–12); 3. **асонанца** (лат. *asonare* = звучати у складу): понављање истих самогласника у више речи у стиху ради постизања звучног утиска, ритма и гласовних ефеката (Пс 136, 1–3); 4. **аноминација** (лат. *anominatio*): намерно изједначавање речи, тј. стављање једне речи поред других речи које гласе једнако или слично, а имају различито значење; 5. **парономазија** (грч. *paronomasia*): стилска фигура која означава једнакозвучност различитих, по значењу често супротних речи, здруживање таквих речи у једну реторску фигуру. 6. **ономатопеја** (грч. *onomatopoiía*) јесте подражавање звукова из спољашњег света гласовима и другим језичким средствима, с циљем да се изазове сличан акустички утисак код читаоца или слушаоца; подражавање звука, грађење речи подражавајући природни глас или звук неке ствари или радње (нпр. топот, дубањ, шуштање итд). 7. **меризам** (*йоларизам*): је „веома честа песничка фигура у библијском песништву“, а представља „рашчлањивање скупине у делове“, нпр. значење „сви“ се постиже кроз напоредно навођење поларних супротности: *сћаро* и *млаго*, „увек“: *дан* и *ноћ*, „родитељи“: *ошаци* и *мајка*. „Крајње тачке–полови, супростављају се на истом нивоу“ и то „с обзиром на људске феномене: човек–жена; на друштвене: роб–слободњак; географске: исток–запад; просторне: небо–земља...“ (Томић 1986, 17).⁵

3. Тумачење псалама

Протумачити псалме, разумети њихову поруку и смисао, веома је важно у библијској егзегези. Они су одраз пишчевог живота и вере. Писац псалама полази од конкретног живота у вери и молитви. Својим стиховима даје многе одговоре на животна питања. У њима се открива дубока побожност и религиозност а у исто време и понизност, грешност и кајање самог аутора. Сваки псалм је једна молитва, песников одговор на његово искуство које је доживео са Богом. Дакле, писац псалама претаче своје религиозно искуство у стихове, и при томе изражава своју веру, то јест свој однос према Богу. За њега није битно ни место ни време писања псалама. С тим у вези, један део псалама је настао уочи некаквог боја, други су испевани у тренуцима песникове усамљености, у моментима највећег духовног бола, неки су искомпоновани на широким пашњацима, а неки на скровитим местима, у пећинама и гудурама Јудејске пустиње. У сваком од њих песник доживљава Бога на само себи својствен начин. У зависности од историјских околности и песниковог поетског надахнућа, поједини псалми су испевани као хвалоспеви, а неки су тону тужбалице или усрдне молитве. Својом поезијом песник нам дочарава какав је његов тренутни однос са Богом, он помоћу својих стихова одређеним поводима разговара са Богом, и ту треба тражити место у животу његовог аутора (*Sitz im Leben*) за сваки псалм понаособ за који је то могуће учинити на основу доступних података.

⁵ Детаљније излагање о паралелизмима у старозаветној (јеврејској) поезији, видети код: Gray 1972, 37–86; уп. Naftali Hery Tur-Sinai, у: *Zur neueren Psalmenforschung* 1976, 217–233.

4. Метода историјских облика

Цар Давид се сматра аутором већине псалама. Традиционално тумачење псалама поставило је себи у задатак да поруку разматраног псалма изрази као лично Давидово животно искуство. Половином 19. века, применом нових научних метода, потврдила су се претходна сазнања да нису сви псалми од истог аутора и из истог временског периода. Тада су почеле да се примењују нове методе у тумачењу псалама. Јохан Ајхорн (*Johann Gottfried Eichhorn*, 1752–1827), немачки протестански теолог, сматрао је да за правилно тумачење псалама неопходно је било саживети се са њиховим аутором. Франц Делич (*Franz Delitzsch*, 1813–1890), такође немачки протестантски теолог, посебно је истицао да се у псалмима открива не само лирски већи и духовни значај (Томић 1986, 18).

Херман Гункел (*Hermann Gunkel*, 1862–1932), исто тако из редова протестантских теолога (давио се изучавањем *Сћарої Завейѿа*, а посебан акценат је стављао на *Псалме*), у тумачењу псалама примењује методу историјских облика (*formgeschichtliche Methode*). У својим делима *Псалми* (*Die Psalmen*, Göttingen, 1925) и *Увоу у Псалме* (*Einleitung in die Psalmen*, Göttingen, 1933), Гункел сматра да полазна тачка у тумачењу не само псалама, већ и сваког књижевног дела јесте, да се најпре одреди књижевна врста, тј. књижевни род самога дела (*Gattung*). Неопходно је одређену животну ситуацију, тј. историјски контекст (*Sitz im Leben*), довести у везу са песниковим осећањима и мислима у његовом делу. Зато је потребно најпре утврдити садржај псалма, животне околности у којима је настао, као и поетске слике и изразе који га красе и који су увек одредиви на основу неке књижевне врсте.⁶

Поједини псалми нам често изгледају нејасно, једноставо из разлога што су дошли из културне средине која се знатно разликује од културе нашег времена. Зато је важно да се код сваког псалма објасни конкретна ситуација у којој је настао, као и коме је био намењен. Када псалме сместимо у одговарајући историјски контекст и установимо њихову културно-историјску позадину, онда нам они постају много јаснији и разумљивији (*Zur neueren Psalmenforschung* 1976, 1–18; Gunkel, у: *Zur neueren Psalmenforschung* 1976, 19–54; Томић 1986, 18; Harrington 1987, 327–329; Suelzer, у: *Biblijska teologija Staroga i Novoga zavjeta* 1980, 35–37).

Зигмунд Мовинкел (*Sigmund Olaf Plytt Mowinckel*, 1884–1965), професор Универзитета у Ослу (*Kristiania*), одбацује тврдњу да су псалми били приватне песме које изражавају личну побожност и осећања аутора и да су накнадно уведени у богослужење. По његовом мишљењу „*Sitz im Leben*“ псалама јесте култ, богослужење у храму, а индивидуална — лична поезија појављује се тек касније. Култ је друштвено утврђен и уређен свети чин у којем се оставрује сусрет Бога и изабраног народа Божијег. Речи изговорене у молитви псалама имају светотајинску улогу. Ово тумачење исправља и допуњује Гункела и његову методу тумачења псалама. Међутим, не може се тврдити да сви псалми у *Псалмици* имају *Sitz im Leben* у израиљском култу. Треба имати на уму приликом тумачења псалама значај Божијег откровења у *Свейом Писму Сћарої Завейѿа* (Томић 1986, 19).⁷

⁶ „Књижевну врсту већ одређује сам садржај псалма као и књижевни начин изражавања“ (Томић 1986, 18).

⁷ „Опште је познато да израиљска поезија није никада била чисто лична, она је у правом смислу речи била дело једног народа. Главни извор инспирације било је богослужење (уп. *Бр* 10, 35; *Пс* 67; *Јгѿ* 15,

Данас је у тумачењу библијских текстова, а самим тим и псалама, прихваћена историјско-критичка метода. Родољуб Кубат и Предраг Драгутиновић у предговору за књигу *Увод у новозаветну еизејзу* од У. Шнелеа, мишљења су да: „Историјско-критичка метода је основа сваке библијске методологије. По скоро једногласном мишљењу данашњих егзегета, без обзира на конфесионалну припадност, историјско-критичка метода је полазна тачка за тумачење библијских текстова. За вредновање историјско-критичке методе свакако је важно имати на уму чињеницу да су библијски текстови настали у античко доба, а дух оног времена битно је различит од савременог. Управо је то најважнији разлог за употребу историјско-критичке методе као методолошког поступка којим се покушава пренети првобитни смисао у савремену реалност. Историјско-критичка метода омогућава да се што је тачније могуће одреди првобитна теолошка интенција текста. Она обухвата низ појединачних научних метода које пружају могућност превазилажења историјске дистанце и нејасноћа које настају због те дистанце. То у основи значи приступ библијском тексту у оквиру његовог историјског контекста и са различитих тачки гледишта“ (Кубат, Драгутиновић, у: Шнеле 2007, 12).⁸

5. Псалми и књижевност старог Истока

До половине 19. века сматрало се да је *Светло Писмо* не само носилац натприродног Божијег открочења, што оно у основи и јесте, него да поседује и властити — изворни књижевни израз. То мишљење показало се само као делимично тачно. Након археолошких открића затрпаних цивилизација Месопотамије и Египта, утврђен је изванредан утицај књижевности старог Истока на јеврејску књижевност. Упоређивање псалама са књижевним делима старосточне литературе, показало је да се многи књижевни облици, за које се некада сматрало да су их имали само старозаветни Јевреји, налазе се и у религиозној поезији Вавилонa, Египта и Угарита.

Један од најистакнутијих научника 20. века који је проучавао старо вавилонско религиозно песништво (тужбалице, молитве, хвалоспеве и др.), његове изреке, књижевне украсе и појмове, био је Ђорђо Кастелино (*Giorgio Castellino*). Његова изучавања су дала знатан допринос да што боље схватимо и правилно протумачимо псалме. Упоређујући вавилонско и израиљско песништво, закључено је да се не осећа директан утицај вавилонског песништва на псалме, осим оних који су настали у периоду сужањства (в. *Пс* 123; 136) (Томић 1986, 19).

Годфри Драјвер (*Godfrey Rolles Driver*, 1892–1975), енглески оријенталиста, такође је мишљења да није постојао посебан утицај вавилонских химни и песама на израиљске псалме. Можда једино у домену неких мисли или идеја. Разлог за овако мишљење он темељи на сазнању да је вавилонска религија била политеистичка, а јеврејски песнички монотеизам је резултат дугог и дубоког религиозног искуства, осим тога вавилонско песништво је сиромашно етичким мотивима, док код

9–10; *Исл* 15) у којем на посебан начин старозаветни Израиљ постао свестан да је изабрани народ Божији. *Псалтир* није само књига молитава и песама које су се употребљавале у храму и синагогама, него често изражава богослужење из периода пре ропства. Многи псалми су настали у старом израиљском богослужењу и састављени су под утицајем богослужења. *Sitz im Leben* или конкретна ситуација која најбоље објашњава порекло псалама јесте израиљска литургија–богослужење“ (Harrington 1987, 328; уп. Mowinckel 1962, vol 1, 1–41).

⁸ Опширније о библијској ерминевтици видети код: Чарнић 1971, 1–114; Милин 1991, 133–150; Harrington 1991, 97–114; 157–167; Geisler 1992, 134–219.

јеврејског песништва они заузимају веома битно место (Driver 1926, у: *Zur neueren Psalmenforschung* 1976, 130–131).⁹

Египат, географски веома близу, али етнички доста удаљен, вероватно је са својом богатом књижевношћу, особито својим химнама, утицао на израилску поезију.¹⁰ Нарочито је то било приметно на почетку и на крају периода монархије (од 10. века до 6. века пре Хр.). Тај, условно речено утицај, највише се испољавао у начину писања псалама и у песничком изражавању (в. *Пс* 1; 2; 32; 33; 103; 109), и очигледно није био директан већ је оставрен преко хананске и феничанске културе (Томић 1986, 19; Mowinckel 1962, vol 2, 189).

„Међутим, не слажу се сви са овим мишљењем. А. Weigell сматра да су јеврејски аутори псалама инспирисани од стране египатских писаца. Као пример наводи псалм 103, за кога тврди да га је аутор позајмио из египатске књижевности.¹¹ Не-

⁹ Има и супротних мишљења (*Winckler*) по којима је вавилонско песништво утицало на јеврејску религиозну поезију. Та сличност се огледа не само у типу и композицији јеврејским псалама и вавилонских химни, него и у религиозним идејама и учењима. Примера ради, стих другог псалама: „Јављаћу заповест Господњу: Господ рече мени: Син Мој јеси ти, ја те данас родих“ (*Пс* 2, 7), има призив адопционог закона из Хамурадијевог кодекса, по којем је један човек имао права да призна своје синове ако су рођени са слушкињом. Детаљније на ову тему видети Driver 1926, у: *Zur neueren Psalmenforschung* 1976, 61–130.

¹⁰ Опширније о староегипатској књижевности видети *ANET* 1992, 365–381.

¹¹ Из периода 18. династије, за време владавине фараона Аменофиса II (1447–1420. пре Христа), пронађен је текст који једним својим делом подсећа на делове *Пс* 103 од 14. до 18. стиха (Blackman, у: *Zur neueren Psalmenforschung* 1976, 135). Ради лекшег упоређивања прво ћемо дати текст у немачком преводу, затим превод на српски језик аутора овог рада, и на крају српски превод *Пс* 103, од 14. до 18. стиха, од Епископа Атанасија Јевтића.

Египатски текст у немачком преводу преузет из Blackman, у: *Zur neueren Psalmenforschung* 1976, 135:

„Der das Kraut für die Herde schuf
und den Fruchtbaum für die Menschen;
der macht, wovon die Fische im Strom leben
und die Vögel, die den Himmel (bewohnen);
der [Atem dem, was in dem Ei ist,] gibt
und den Sohn des Würmchens ernährt.
Der macht, wovon die Mücken leben
und auch die Würmer und die Fliegen;
der macht, was die Mäuse in ihren Löchern brauchen,
und die Vögel ernährt auf allen Bäumen.“

Превод Египатског текста, аутора овог рада, са немачког на српски језик:

Онај који је створио зеље за стоку
и воћку за људе;
Онај који је створио то од чега живе рибе у реци
и птице које настањују неодо;
Онај који даје дах (дисање) ономе што је у јајету
и храни сина црвића.
Онај који је створио од чега живе комарци
као и црви и муве (оно што лети)
Онај који је створио, оно што треба мишевима у њиховим рупама,
и који храни птице на свом дрвећу.
Превод *Пс* 103, од 14. до 18. стиха, од Еп. Атанасија:
„Проузрасташ траву за стоку,
и зелен на службу људима,
да произведу хлеб из земље,
и вино весели срце човека;
да уљем улейиша лице своје,
и хлеб срце човека укрейљује.
Насијиће се (влајом) дрвеће њољско,
и Ливански кедрји које си засадио.
Тамо ће ијишице инезда (своја) свији,
родино одијалишиће иредводи их.
Горе високе дао си јеленима,
сјена је ирибежишиће зечевима“

Детаљније на ову тему видети Blackman, у: *Zur neueren Psalmenforschung* 1976, 135–154.

што умеренији у схватању утицаја египатске на јеврејску поезију били су творци теорије *гифузије*, E. Smith и W. J. Perry. Они сматрају да египатска књижевност јесте утицала на јеврејску, али не директно, већ индиректно“ (Blackman, у: *Zur neueren Psalmenforschung* 1976, 134).

А. Блекман (*Aylward Manley Blackman*, 1883–1956) британски египтолог, сматра да је истина негде на средини. Он мисли да пажљиво треба извучити закључке, и сматра да, иако постоје неки материјални докази, треба прихватити теорију о индиректном утицају египатске на израиљску лирику. Сматра да Вејгел (*Weigell*), Смит (*Smith*) и Пери (*Perry*), својим теоријама умањују самостални допринос других народа светској култури и књижевности и да сувише истичу египатски утицај на друге народе и културе (Blackman, у: *Zur neueren Psalmenforschung* 1976, 155).

Најснажнији утицај на библијску књижевност, а самим тим и на псалме, имала је хананска књижевност. У угаритским текстовима насталим у периоду од 15. до 13. века пре Хр., који су нам познати, имамо исто, или барем слично, песничко изражавање и песничке описе као у псалмима. Језик, граматика и стил писања су веома слични. Примера ради *Пс* 28 звучи као нека хананска химна (в. *Пс* 47; 66; 67; 72; 91; 92; 138) (Томић 1986, 19–20; Mowinckel 1962, vol 2, 187–188).

Зигмунд Мовинкел у својој студији „*Psalmekritik zwischen 1900 und 1935 (Ugarit und die Psalmenexegese)*“ каже да је значај угаритских текстова и у томе што нам они нуде примере религиозне књижевности и пре освајања Ханана од стране Израиљаца. Проучавање угаритске књижевности јесте основни корак за што боље разумевање псалама. Они су доказ да постоји историјска веза између хананског и израиљског религиозног песништва. У њима се јасно открива једна култура из које су израиљски песници позајмили религиозне облике и представе о животу, у позитивном и негативном смислу (Mowinckel, у: *Zur neueren Psalmenforschung* 1976, 315–318; 327–328; 340; Soggin 1989, 434; Albright 2006, 68–94).

Можемо да закључимо, да проучавање књижевности старог Истока, особито хананске, доприноси бољем разумевању псалама. Старозаветни Израиљ, преузимајући поетска правила од суседних народа, даје истом песничком стилу један нов садржај, нову књижевну димензију и искуство, и надасве једну нову истину. Он у свом песништву објављује Бога живог, којег писац псалама доживљава лично у својим поетским и богослужбеним теофанијама (Томић 1986, 20; опширније приказ ове теме видети код Ridderbos, у: *Zur neueren Psalmenforschung* 1976, 234–280; Višić 1993, 107–155).

6. Значај старозаветне поезије

Старозаветна поезија, пре свега, у формалном погледу, дели изванредан број заједничких црта са поетским стваралаштвом старог Истока, чија историја сведочи од најранијих времена о постојању религиозне лирике. Химне и молитве староисточних многобожачких народа својим бројем далеко превазилазе старозаветне псалме. Стога се претпоставља да су јеврејски писци доста тога научили и преузели од својих политеистичких савременика. Сличност између староисточних религиозних књижевности и оне јеврејске превасходно се показује у поетским изразима и украсима, те књижевним врстама и песничким сликама као и у неким другим поетским елементима. Међутим, и поред једне такве сличности, не могу се изоставити ни многе разлике, особито оне „које библиј-

ски *Псалтир* одвајају од религиозних“ песама и молитава израиљског окружења (Deissler 2009, 14).

Старозаветна поезија је добоко људска а у исти мах и Божанска. Старозаветни поета се пред својим Јахвеом открива као изузетно крхко, грешно и напаћено биће. Он у испеваним стиховима тражи од Бога да благонаклоно погледа на њега те да му пружи руку спасења. У многобожачкој религиозној поетици старог Истока углавном је преовладавао став који је био ограничен празноверним страхом, са једне, и магијским ритуалима са друге стране. Старозаветна лирика, у том погледу, стоји сасвим на супротним позицијама. У њеним стиховима преовладава љубав и осећај синовске припадности верника своме Богу.¹² Све се посматра кроз богочовечанску призму. За старозаветног песника и лепота природе је само одраз Божанског деловања у свету. Док су у многобожачким храмовима давно утихнуле религиозне песме и молитве, библијска поезија је и даље актуелна и активна. *Псалми Давидови*, још увек живе у срцима верника. И после разарања јерусалимског храма и даље су одјекивали у души старозаветних Јевреја, а касније, све до наших дана и у синагогама широм света. *Псалми* су једна од најдубљих, најлепших и најпознатијих књига *Старој Завети* не само за Јевреје, већ и за све хришћане. Не постоји ни један догмат хришћанске вере који није испеван у стиховима *Псалтира*. У њему је описано стварање невидљивог и видљивог света, историја старозаветног Израиља, говори се о међусобном односу Бога и човека као и о Закону који је Бог дао човеку. Ова књига је својеврсна енциклопедија антрополошких, месијанских, социолошких и других тема које се тичу човековог живота. Стихови псалама су огледало душе сваког ко их слуша или чита.

Псалтир као васиљичач за Христја је поучник у вери и истинској врлини, он доноси обрасце за душевно васпитање. Странице ове књиге откривају најдубље тајне вере. У њима се налази мноштво проповеди, пророштава и мудрачких поука, које нам показују како се треба молити, исповедати, кајати и благодарити Богу. *Псалами* су због своје религиознопрактичне примене једна од дидактички најкориснијих књига *Старој Завети*. Одевени од стране својих аутора у умилне и хармоничне тонове, а касније и црквене музике, *Псалми* су вековима били срце сваког богослужења Цркве, откривајући, све своје духовно и богословско благо.

The old Testament Poetry — Psalms of David

Summary: The vast majority of the Old Testament texts have a poetic diction and a significant number of the Old Testament books, among which David's Psalms hold a prominent place, appear to have a poetic form. With a beautiful and picturesque language, an abundance of wisdom and symbolism, David's psalms create an essence of the basic experience and living existence of the Old Testament Israel. All the great themes from a turbulent period of the early Jewish history, as well as themes of a man who is ready to live in communion with God are depicted in the psalms. The full range of theological thought and feelings is rendered into unique religious lyricism which is reified in the collection of *David's Psalms*. In six thematic units, the following analysis deals with the Old Testament poetry, with special reflection on *David's Psalms: Rhythm and Meter, Parallelism and Poetic Ornaments in Psalms, Interpretation of*

¹² „Монотеистички јахвизам није само садржајно одређивао тврдње него је ослобађао и оне снаге израелске душе које су библијским псалмима давале обиљежје неупоредиве животности и дојмивљости“ (Deissler 2009, 14–15).

Psalms, Method of Historical Forms, Psalms and the Literature of the Ancient Near East, Significance of the Old Testament Poetry.

Key words: God, David, psalms, Old Testament poetry, rhythm, meter, poetic ornaments, ancient Near East.

Литература

Примарна литература

а) Текстови библије

Библија, Стари Завјет превоо Ђура Даничић, Нови Завјет превоо Вук Стеф. Караџић, Издање Британско и инострано Библијско друштво, Београд, 1991.

Jeruzalemska Biblija, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003.

Псалми, Превоо Епископ умировљени захумско-херцеговачки Атанасије, Манастир Хиландар, Манастир Грачаница, Манастир Цетињски, Манастир Тврдош, Братство Св. Симеона Мироточивоо, Врњачка Бања, 2000.

Светио њисмо, Нови завјет, Свети Архијерејски Синод СПЦ, Сарајево, 1990.

б) Остала примарна литература

Deissler, Alfons, *Psalmi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009.

Mowinckel, O. P. Sigmund, *The Psalms in Israel's Worship*, 2 vols, Translated by D. R. Ap-Thomas, Oxford, Eng.: Basil Blackwell, 1962.

Zur neueren Psalmenforschung, Herausgegeben von Peter H.A. Neumann, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1976.

Tomić, Celestin, *Psalmi*, Provincijalat hrvatskih franjevaca konventualaca, Zagreb, 1986.

Futato, D. Mark, *Interpreting the Psalms*, Published by Kregel Publications, a division of Kregel, Inc., P.O. Box 2607, Grand Rapids, MI 49501, USA, 2007.

Секундарна литература

Albright, William Foxwell, *Archaeology and the Religion of Israel*, Westminster John Knox Press, Louisville, Kentucky, 2006.

ANET (The Ancient Near East in Texts Relating to the Old Testament), by James B. Prichard, third edition with supplement, Princeton University Press, New Jersey, 1969.

Библијска теологија Старог и Новог завјета, R. E. Brown ... [et al.], Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1980.

Višić, Marko, *Književnost drevnog Bliskog istoka*, Naprijed, Zagreb, 1993.

Geisler, L. Norman, *Nepogrešivost Biblije*, Dan molitve, Peć — Dobra vest, Novi Sad, 1992.

Gray, V. George, *The Forms of Hebrew Poetry (considered with special reference to the criticism and interpretation of the Old Testament)*, The Library of Biblical Studies series, edited by Harry M. Orlinsky, 1915; revised ed., n.c.: KTAV Publishing House, 1972.

Ђурант, Вил, *Источноо цивилизације*, Народна књига, Београд, 1995.

Ђурић, Н. Милош, *Историја хеленске књижевности*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1972.

Живковић, Драгиша, *Теорија књижевности са њеоријом њисмености*, Издавачка кућа Драганић, Београд, 2001.

Милин, Драган, *Увоо у Светио њисмо Сипарој завейа*, Свети архијерејски синод Српске православне цркве, Београд, 1991.

Poetry in the Hebrew Bible, Selected studies from Vetus Testamentum, Koninklijke Brill nv, Leiden, Netherlands, 2000.

Рећник књижевних термина, Nolit, Београд, 1986.

Soggin, J. Alberto, *Introduction to the Old Testament*, The Old Testament library, Translated by John Bowden from the Italian, Published by Westminster-John Knox Press Louisville, Kentucky, 1989.

- Tronski, I. M., *Povijest antičke kniževnosti*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1951.
- Harrington, J. Wilfrid, *Uvod u Stari zavjet*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1987.
- Harrington, J. Wilfrid, *Uvod u Bibliju*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991.
- Чарнић, Емилијан, *Библијска ерминевијика*, Београд, 1971.
- Шнеле, Удо, *Увод у новозаветну ерменеју*, Православни богословски факултет Универзитета у Београду, Београд, 2007.
- Waxman, Meyer, *A history of Jewish literature*, Vol. 1, From the close of the Canon to the end of twelfth century, New York, 1960.